

מוקדש לע"נ אמי מורתי הרבנית יהודית בת הרב מרדכי עי"ה
בענין וסת הקפיצות-וחזקת וסת

ש"ס נדה יא. אמר ר"ה קפצה וראתה קפצה וראתה קפצה וראתה קפצה לה וסת וכו'. ע"ש. ולמסקנת הסוגיא נחלקו הראשונים אי קובעת וסת לקפיצות חודייהו או דוקא לוסת מורכב לקפיצות וימים. דעת רש"י (כפי הבנת הרשב"א) והבעה"מ (בסלע המחלות ס"ק י"א) שקובעת וסת לקפיצות לחודייהו. והרשב"א והר"ן חולקין, וכן משמע מתוסי' והרמב"ן, ולדידהו ליכא וסת קבועה לקפיצות אלא כשמורכב עם יום קבוע לחדש, או להפלגה. ולהלכה-הרמב"ם והש"ע פסקו דליכא וסת קפיצות-והטור ס"ל כדעת רש"י והבעה"מ דשפיר קובעת וסת אף לקפיצות לחודייהו.

אולם הרמ"א פירש (סי' קפ"ט ס"ז) דאף להשו"ע שסובר דליכא וסת הקפיצות, אבל "מ"מ חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע" עכ"ל. ומקורו הוא ההגהות מיימוניות (פ"ח מהלי' איסוי"ב ס"ק ג'). ושם הוסיף-כיון דאירע כן ג"פ-והשו"ע מסביר דכן הוא כונת הרמ"א נמי, דהיינו שלאחר ג"פ שקפצה וראתה, אז מתחילה לחוש לו כוסת שאינו קבוע. וצריך ביאור, דמה מעלה ומוריד ג"כ בוסת הקפיצות כיון דאינו וסת, וממ"נ-אם כדאי הוא לחוש לו לכה"פ כוסת שא"ק אז מיד הי"ל לחוש ואם לאו אז אף לאחר ג"פ אין לחוש דלא נתחזקה ע"י הג"פ כיון דס"ל דלא הוי וסת.

מושג זה (לחוש לוסת בוסת שאינו קבוע דוקא לאחר שאירע ג"פ) מצינן נמי לענין וסת בתוך ימי זיבתה דאיתא בגמ' לקמן (ל"ט) דבימי זיבתה מיקבע לא קבעה מיחש מהו דניחוש וכו' ופיר"י וז"ל " אם היתה רגילה וכו' מי בעיא למיחש" ומבואר מדבריו דאף לענין לחוש לה כוסת שא"ק מיבעיא לך רק לאחר שראתה כן ג"פ, והיתה רגילה בכך-וצ"ב כדנ"ל דכיון דאינה קובעת בזה וסת, מה מועיל הג"פ לחייבה לחוש כוסת שא"ק-דוקא לאחר שקבעה. והכי מבואר נמי ברמב"ם (איסוי"ב פ"ח ה"ט) שכתב וז"ל "וכן אין האשה קובעת וסת בימי זיבתה וכו' ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה ה"ז חוששת לוסתה וכל וסת שקבעה בימי זיבתה אם נעקרה אפילו פעם א' נעקרה ואינה צריכה להיעקר ג"פ שחזקת דמים מסולקין הן לימים אלו." עכ"ל. וצ"ב כדנ"ל דמתחילה שכתב שאינה קובעת וסת בימי זיבתה, ומ"מ סיים דדוקא לאחר שנקבע חוששת לו כוסת שאינו קבוע שנעקר בפעם א', וצ"ע. (וכמדומני שאלו השני מקומות היחידות שמצינו מושג זה.)

והנה ברש"י לקמן (סג: ד"ה זה וזה) מבואר שהטעם שהאשה חוששת לראייתה לשאר ווסתות (חודש והפלגה) מידי אחר פעם א' כוסת שאינו קבועה-הוא משום חשש שמא תקבע לה וסת, ע"ש. וא"כ צ"ב ביותר בהני דלעיל דכיון דא"א לקבוע וסת לקפיצות ובימי זיבת, ואינו שייך החשש של שמא תקבע לה וסת, למה ניחוש לה אף כוסת שא"ק. וכן קשה במעוברת ומינקת שפסק ב"ש (סימן קס"ט ס"ג) וז"ל מעוברת לאחר ג' חדשים לעיבורה ומניקה כל כ"ד חודש אחר לידת הודל אינה קובעת וסת וכו' ומ"מ חוששת לראיה שתראה בדרך שחוששת לודת שאינו קבועה, עכ"ל. וגם זה צ"ב כדנ"ל דכיון דא"א לה לקבוע וסת למה תחוש לוסת שא"ק. ומ"מ חלוק דין מעוברת מדין קפצה וראתה-שהמעוברת חוששת לראייתה כוסת שא"ק מיד אחר ראייה ראשונה ולא רק לאחר ג"פ.

ובעיקר האי דינא שאין האשה קובעת וסת לקפיצות-צ"ב דמ"ש משאר ווסתות שקובעת בג"פ, ומ"ש מכל התורה כולה דהאי חזקה בג"פ. ומהתפארת למשה, וכן מהחוסך ישועות בסוגיין, משמע שהטעם הוא דאינו מיסתבר שהקפיצה הי' הגורם לראייתה, וזה פשוט דלא מחזקין סתם מקרה בג"פ ורק כשמסתבר שהוא הגורם אז איתחזק בג"פ. (ועצם היסוד דבעינן גורם מיסתבר מבואר במקור חיים (הלכות פסח סי' תס"ז ביאורים ו'). אבל לענ"ד נראה דא"א לומר כן ואדרבא דקפיצות הוי גורם יותר מיסתבר משאר וסתות ויש להוכיח כן משלש מקומות וכמו שיתבאר.

א-מתוס' והרמב"ן בסוגיין מבואר שהה"א של הגמ' לפירש"י סבר דאף היכא שהיתה לה וסת מורכב לקפיצות ולר"ח אינה חוששבת אלא לוסת הקפיצות-ומבואר דקפיצות הוא גורם יותר מיסתבר מיום החדש, ואף הם לא טענו על רש"י מברא, דא"א לומר כן, ורק שהיאבו ראיות מהמשך הסוגיא שאינו כן. ואף הרשב"א שכתב דאא"כ שתהא קבועה בכה"ג לקפיצות לחודייהו-כתב בתו"ד שקפיצות הוא "עיקר הגור", ע"ש בתחילת דבריו.

ב-בש"ך ס"ק מ"ח מבואר דאם ראתה באיזה יום בקפיצה אינו חוששת לוסת שאינו קבוע לאותו יום החדש או לאותה הפלגה כמו שחוששת בסתם רא"י, ובפתי"ש הסביר טעם הדבר, דתלינן שמחמת הקפיצות ראתה ולא מחמת אותו היום. ונראה דזה רא"י שאין עליו תשובה. ובאמת יש להוכיח כן נמי מהא דלכ"ע איכא וסת מורכב לימים ולקפיצות, ואם נאמר שקפיצות אינו גורם הרי"א אז אמאי אינו וסת רק לימים.

ג-לשון הרמב"ם (פ"ח מהל' איסוי"ב הל' ה) והש"ע כאן (סי"ז) "כל וסת שנקבע מחמת אונס אפילו ראת בו כמה פעמים אינו וסת במפני האונס ראתה"-הרי להדיא דאף הרמב"ם שסובר דאינה קובעת לקפיצות לחודייהו, מסכים שהוא הגורם, ומדבריו משמע דאדרבא, מפני שהוא הגורם להרי אינו וסת. וא"כ עדיין ק' מה שהקשינו לעיל, דלמה אינו וסת, בשאר וסתות הנקבעות בג"פ, וצ"ע. והנה כבר ידוע חקיתו של הקהילות יעקב (בגדה ובב"ק) אם חזקת וסת (ומועד) הוי גילוי מילתא שכך הוי טבעה מתחילה, דהיינו שבפעם הא' תלינן שהוא מקרה וכן בפעם הב', אבל לאחר ג"פ אין לתלותו שוב במקרה ונתגלה מילתא למפרע שכך הוא טבעה ואף בפעם הא' לא היתה מקרה, או דנימא שאין זה ענין של גילוי מילתא, אלא אדרבא עד הפעם הג' באמת לא היתה מוחזקת בכך ועצם העובדא שראתה כן ג"פ חדיש בה טבע זה לראות בכך, ע"ש שהאריך בזה ומלשון רש"י בסוגיין ד"ה אלא לקפיצות שכתב וז"ל "כיון דראתה שלש פעמים ע"י קפיצה הורגלה לראיית קפיצה" וכו'. מבואר דאיכא סברא של הרגל. ויש להעיר על רש"י, דלמה הדגיש טעם הוסת דוקא כן. ובאמת א"א לומר שכל הטעם של חזקת ג"פ הוא משום הרגל דהא בכמה מקומות מצינן חזקה אע"פ שא"א לומר בהם הרגל-כגון מתו בניו מחמת מילה, שאין החזקה באותו תינוק-ובריש חזקת הבתים אמרו הולכי אושא דחזקת ג' שנים דקרקע נלמד ממועד ע"ש ואכמ"ל, אבל זה פשוט דאי חזקת וסת ומועד (שמבואר בכמה מקומות שעניינם אחד) דהא? מדין הרגל אז לא שייך כלל לחזקת הבתי. וא"כ צ"ב על רש"י שכתב כאן בוסת הקפיצות שהוא חזקת וסת משום שהרגלה בכך. ונראה דבאמת תרי עניינים אלו איכא בחזקת וסת-א-הוא גילוי מילתא שכך טבעה ומה שראתה כן בג"פ אלו, לא היתה מקרה. ב-ע"י ג' ראיות לאותו וסת נתרגל גופה לראות לאותו וסת. (ומטעם זה נראה דאף לרשב"ג דפסקינן כוותי-דבעינן ג"פ להחזיק ווסתה, אבל מ"מ גם הוא מודה דכשראתה ב"פ לאותו וסת הרגילה את עצמה יותר מראיית פעם א', ולהכי ס"ד בגמ' (ס"י). דאף שאין האשה קובעת וסתה עד לאחר ג"פ אבל מ"מ איכא ה"א דניבעי תרי עקירות כשראתה ב"פ-ולא תיסגי בפעם א', ע"ש. וכן מבואר מכמה סוגיות במכילתין ואמ"ל.)

וכיון דבעינן שתרגיל את עצמה להחזיקה בוסת קבוע, מיושב נמי דעת הראב"ד שכתב בשער הווסתות סי' ג' (הל' כ"ז בדפוס עם הגהות לנפש תדרשנו) דדוקא אם קפצה בג' ר"ח רצופים וראתה קבעה לה וסת ע"ש היטב ובהגהות לנפש תדרשנו שם דייק מריש סי' ג' דס"ל להראב"ד דבעינן רצופים בכל ווסתות-למשל אם פירקה בר"ח ניסן וראתה ובר"ח אייר לא פיהקה ולא ראתה ושוב פיהקה וראתה בר"ח סיון ותמוז, ס"ל להראב"ד דאע"ג דלא עקרה וסתה שה"י להכבת וסת הגוף ויום החדש ובר"ח אייר כשלא ראתה הרי לא פיהקה, אבל מ"מ כיון שאל היו רצופים אינו וסת. וצ"ב טעם הדבר. (ובאמת החווי"ד ס"ס קפ"ד חולק עליו וסובר דכל שלא עקרה הוסת קודם שראתה כן ג"פ, הו"ל וסת קבוע. וע"ש שרצה לפרש כן בדעת הראב"ד אבל קשה לומר כן מהראב"ד כנ"ל.) אולם להנ"ל י"ל דכיון שצריכה להרגיל עצמה, ס"ל להראב"ד דכל שלא ראתה ברצופין חסר בההרגל ולא חשיב וסת.

אך עדיין מוטל עליהו להסביר למה צריכין ב' הדינים בוסתות. דהיינו כיון שעיי הגי'פ הוי גילוי מילתא שכן הוא טבעה לראות ולא היו הראיות דרך מקרה, א"כ למה צריכין נמי שתרגיל עצמה, והא בכל התורה כולה סגי בחזקת גי'פ ואף דלית בהו הרגל, וכמו שהוכחנו מהא דמתו בניו מחמת מילה, וה"נ ס: ל"ל תיסגי בהכי. ונראה לומר עפ"י מ"ש החזו"א (סי' פ' אות ז') לבאר בדעת המ"ד דווסתות דרבנן שלכאורה ק' עליו דלמה לא תהא חזקת וסת חזקה דאורייתא בשאר חזקות-ותי' וז"ל "ומ"ד דרבנן סבר כיון שהימים חלוקין במאכל ומבשתה ובשינוי האויר, אשר כל אלה עלולין לשנות את זמני הראי' ולכן אין להוציאה מחזקתה." ע"כ. ולפי"ז י"ל דאף למ"ד וסתות דאורייתא אבל מ"מ לא סגי להחזיקה על העבר לחוד דבעבד? יכולה להשתנות אלא צריכין נמי שתרגילה עצמה בכך ומחמת ההרגל איכא סברא דאף לעתיד נראה קביעות וסתה.

וראייתי בספר מעיל שמואל שר"ל דבוסת הקפיצות כיון שהראיי בא ע"י אונס ולא מעצמה להכי א"א לומר שזהו טבעה דדוקא אם הגוף פועל מעצמו אפשר לומר שזה הטבע של הגוף, אבל אם הדם אינו יוצא מעצמו ואדרבא, האונס הוא שהוציאו, אז אפי' אם יקרה כן מאה פעמים אא"ל שכן טבעה. אבל מ"מ הורגלה לראות ע"י האונס דהיינו שנתרגל גופה שהאונס מוציא ממנה דם. נמצא דבוסת הקפיצות איכא רק א' מהב' דינים של שאר חזקות וסת והיינו שהרגילה את עצמה לראות בהכי על אף דלא איכלעי מילתא למפרע שכן טבעה. ובזה פירשה המחלוקת אי קבעה לה וסת לקפיצות, שרשיי והבעה"מ סוברים שההרגל לבד מספיק להחזיקה בוסת. ולהכי הדגיש רשיי דוקא כאן ענין זה של הרגל. והחולקין ס"ל דכל שלא איגלעי מילתא בה שכן טבעה אינו וסת, על אף שנתרגל לראות ע"י קפיצה.

ולפי"ז מובן שפיר למה אינה חוששת לוסת שא"ק מיד אחד פעם הא' שקפצה וראתה, דבאמת צ"ב קצת למה בעלמא חוששין לוסת שא"ק משום שמא תקבע לה וסת, הא עדיין לא קבעה וסת והי"ל לומר דכשתקבע תחוש. ולכאורה הביאור הוא דכיון דע"י הקביעות הוי גילוי מילתא שאף מה שראתה מתחילה לא היתה מקרה, ממילא צריכין לחוש לה אף קודם שקבעה וסת, דשמא אינה ראי' מיקרית כבר בראיי ראשונה. וכ"ז דוקא היכא שיכולה לגלות מילתא למפרע שכן היתה טבעה מתחילה, משא"כ בוסת הקפיצות שא"ל כן וכמו שביארנו, וכל חשיבות הוסת הוא רק משום ההרגל שפיר מובן למה אינה חוששת לה קודם שראתה ע"י קפיצות גי'פ.

וע' בסדרי טהרה (קפ"ט ס"ק כ"א) שדייק מהשי"ך לעיל קפ"ז-דאף להשיטות דוסת הקפיצות הוי וסת ככל הוסתות (רשיי בעה"מ והטור) אבל מ"מ אינה חוששת לאחר פ"א אפי' כוסת שא"ק. ע"ש. והקשה עליו הסד"ט דלמה לא תחוש מיד כשאר ווסתות כיון דס"ל דקובעת וסת לקפיצות. ולהנ"ל ניחא דאף רשיי והרבעה"מ מודים דבוסת הקפיצות איכא רק הרגל, ורק דס"ל דסגי לן ההרגל לקבוע וסת, אבל לענין לחוש לאחר העם א' אף לדידהו אין סברא לחוש.

ואולי י"ל דה"נ בוסת בתוך ימי זיבתה, דא"א לומר שהטבע שלה לראות דם בתוך ימי זיבתה, דאדרבא אין זה טבע הנשים לראות דם זיבה, אבל מ"מ הרגל איכא שהרי הרגילה את עצמה לראות אז, אבל זה רק לאחר שראתה כן גי'פ דאז איכא הרגל, ולהכי דייק רשיי לפרש שם בגמ' (ל"ט.) שהאיבעיא אם צריכה לחוש אפי' כוסת שא"ק הוא רק באופן ש"רגילה בכך" דהיינו שכבר ראתה בתוך ימי זיבתה גי'פ-זזה נמי ל' הרמב"ם שהבאנו לעיל דדוקא אם "קבעה" לראות בימי זיבתה אז חוששת לה.

אך קשה לפי"ד דלמה הי' פשוט להגמ' דבימי זיבתה אינה קובעת וסת, ובוסת הקפיצות איכא ראשונים דס"ל למסקנת הסוג' כאן, שקובעת וסת, ומ"ש, הא בשניהם ליכא למימר דאיגלעי מילתא שכן הוא טבעה, ואיכא הרגל, ולמה בקפיצות קובעת וסת (להנך ראשונים) ובימי זיבתה אינה קובעת וסת לכ"ע. וי"ל דדוקא בקפיצות שמיסתבר ביותר שהקפיצה גרם הראיות ושהקפיצה היא עיקר הגורם אז ס"ל להנך ראשונים דקובעת וסת ע"י ההרגל לבד. אבל בשאר וסתות שאינו כ"כ ברור שאותו היום או אותו מקרה גרם ראיותיה ס"ל דדוקא כשאיכא גילוי מילתא שהראיות שעברו לא היו במקרה והיו מחמת אותו היום, אז מוכח שהיום גרם ושוב איכא למימר שהרגילה עצמה בכך. אבל בימי זיבתה שא"א לומר דאיגלעי מילתא שכן הי' טבעה שיום זה גרם לה לראות, דאין זה טבע הנשים, אז אינו מוכח כלל שהיום היתה הגורם, וא"כ

אינו ברור דהרגילה לראות מחמת ההוא יומא דאיכא למימר דברי אחר גרם לה לראות או י"ל באופן פשוט דאין כל הדברים שוים, ואיכא דברים שההרגל מספיק לחייבה לחוש לוֹסְתָה כוסת קבוע. אבל בדברים אחרים שהם יותר כחוקים לומר שתמשיך לראות לוֹסְתָה ההוא כמו וסת בימי זיבתה אין ההרגל לבד מספיק לחייבה לחוש לה כותס קבוע.

והנה במעוברת ומינקת נראה דאיפכא מיסבתרא, דשפיר אפשר לומר בהן לאחר שראו ג"כ שמה שראו לשעבר הי' משום שכך הי' טבעה לראות בימי עיבורה או מיניקותה, אבל מ"מ אין זה ראי' על העתיד, ואף אם הורגלה בכך ל"ל שכן יהי' לעתי, דבכל חודש יחודש היא מסולקת יותר מהחודש שעבר וכמ"ש רש"י (י: בד"ה אבל) וז"ל מעוברת ומינקת ודאי דמיה מסולקין ואפילו לא נסתלקו מתחילתן מסתלקין והולכין הן תדיר, עכ"ל. וכ"כ שם בתוס' דאפילו לאל נסתלקו בתחלה מסתלקין והולכין בסוף". נמצא דמעוברת ומינקת איכא רק גילוי מילתא על העבר כשקובעות וסת, אבל אינו ראי' על העתיד. וממילא מובן שפיר דינס, שחוששות לראיתן מיד אחר פעם א' כוסת שא"ק שהרי בזה הן כמו שאר נשים שאם תקבעו וסת ליום זה יהא גילוי מילתא שלא הי' ראייתן באותו יום דרך מקרה, אלא שכך היתה סדרה וטבעה. אבל מ"מ אין להן לחוש כוסת קבוע ואף אם ראו כמה פעמים לאותו יום, דאין סברא להכריח בהן שכן תראו לעתיד נמי כיון שמסתלקין והולכין הן תדיר וכשנ"ל.

והנה לק' (סה:): איתא בגמ' ת"ר הראוה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש עד שתתגרש וכו'. ודעת הנודע ביהודה (בכמה מתשובותיו) דכנראה דם מ"ת הוי כוסת הקפיצות ולהכי אינה אסורה לבעלה עד לאחר ג"פ דאין חוששין לוֹסְתָה הקפיצות עד לאחר ג"פ וכדנ"ל, ומ"מ לאחר ג"פ אסור עליו עולמית אע"פ שאינו אלא כוסת שא"ק. ומ"מ בתניינא סי' צ"א ר"ל דאולי אין להקיל ממש בכל הקולות של וסת שא"ק שבשאר וסתות שא"ק לא ראתה בן ג"פ "אבל זו שראתה וכו' ג' זימני אלא שמחמת שהוא ע"י אונס מיחשב א"ק די לומר שרק לענין עקירה נחשב אינו קבועה שנעקב בפ"א אבל לענין לחוש לו כו"י ע"ש. ואולי י"ל בכונתו כדנ"ל דשאני הוסת שא"ק של קפיצות משאר וסת שא"ק-שבקפיצות הרי הורגלה לראות ע"י האונס ורק דלא איגלעי מילתא שכך טבעה וממילא הוא נעקר בפ"א כוסת שא"ק אבל ודאי איכא למיחש בה טפי מסתם אשה שלא הורגלה, וחוששת רק משום שמא תקבעי. אך עדיין ק"ק שבקמא סי' ס"א רצה להתיר לאשה שרואה דמ"ת, שאם תקבע לה וסת קבועה לאיזה יום, אז תהא מותרת לשמש דכיון שאינו אלא כוסת שא"ק, א"צ לחוש לה במקום דאית לה וסת קבועה אחרת-וכמו בשאר וסתות שא"ק שא"צ לחוש אם נקבע לה וסת אחר (ועצם הנחתו הוא רק לשיטתו, שבחוו"ד חולק וסובר דא"ל בסתם וסת שא"ק כל שאל עקרה פ"א חוששת לה ואף אם יש לה וסת אחר קבועה-ע"י פת"ש קפ"ט ס"ק י"ב). והלנ"ל צ"ע קצת דיש לחלק בין שאר וסתות שא"ק-שלא הורגלה לראותה, ובין רואה דמ"ת שהורגלה לראיתיה, ורק דלא איגלעי מילתא למפרע שכן הוא טבעה. וצ"ע.